

УДК 343.288

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.267581>

А. С. Політова,
канд. юрид. наук, доц.,
доцентка кафедри права
Маріупольського державного
університету

Кожна п'ята жінка зазнавала ризику
домашнього насильства, але кожна третя
з них тільки про це говорила.
Олена Зеленська

ПРАКТИКА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТАТТЕЮ 126-1 КК УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У зв'язку із ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), актуальним є питання практики притягнення до відповідальності за ст. 126-1 КК України. У статті відзначено, що проблема протидії домашньому насильству постійно привертає увагу не тільки вчених-криміналістів, а й суддів, адвокатів, правозахисників.

Розглянуто статистичні дані щодо кількості випадків домашнього насильства. Підкреслено, що при тлумаченні поняття «кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством» віднесення до них лише ст. 126-1 КК є не зовсім коректним і правильним, оскільки поняття «домашнє насильство», що закріплено у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами та Законі України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є ширшим, ніж у законі України про кримінальну відповідальність.

Досліджено існуючі підходи щодо поняття такої обов'язкової ознаки складу кримінального правопорушення як «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» та відзначено відсутність у судовій практиці єдності щодо його тлумачення. Акцентовано увагу на постанові Верховного Суду від 25.02.2021 р. у справі № 583/3295/19, де наведено його тлумачення та розглянуто проблемні питання використання судами цієї постанови. Зроблено висновок про необхідність узагальнення судової практики (станом на 06.11.2022 р. – загальна кількість вироків суду в першій інстанції 2137) та врахування рішень Європейського суду з прав людини за цією категорією справ при винесенні вироків.

Ключові слова: насильство, домашнє насильство, кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, кримінальна відповідальність, систематичність, вирок суду, запобігання насильству.

Постановка проблеми. Законом України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» Кримінальний кодекс (далі – КК) України було доповнено статтею 126-1, яка встановлює відповідальність за домашнє насильство. Ця норма набула чинності через рік з дня опублікування Закону – 11 січня 2019 р.

24 лютого 2021 р. Кабінетом України затверджено програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, де обґрунтовуючи необхідність її прийняття відзначається про існуючу проблему недостатньо ефективного механізму запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі та забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Разом з тим, повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, вчинення російськими солдатами порушень норм міжнародного гуманітарного права, у тому числі й вчинення гендерно обумовленого насильства в умовах збройного конфлікту, змушують правоохоронні органи адаптуватися до нових умов протидії цьому явищу.

І у такий складний час, 20 червня Верховна Рада України після 11 років протистоянь, не дивлячись на підписання у листопаді 2011 р., нарешті ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), яка 1 листопада набула чинності.

Поставлені виклики перед українським суспільством та розповсюдженість домашнього насильства як «норми поведінки» вказує на

необхідність дослідження практики притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 126-1 КК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема боротьба з домашнім насильством завжди перебувала у колі зору вчених. Ще до прийняття Закону України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» науковці жваво обговорювали позитивні і негативні сторони законопроекту, досліджували насильство в сім'ї, а згодом – домашнє насильство стало предметом дисертаційних досліджень, зокрема: О. Беспаль «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї» (2019 р.); М. Кузнецов «Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання» (2019 р.); Н. Ліщук «Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання» (2020 р.); Н. Лесько «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» (2019 р.); І. Скакун «Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству» (2020 р.); О. Дмитрашук «Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України» (2021 р.); У. Митник «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії домашньому насильству в Україні та країнах Європейського Союзу» (2021 р.); А. Шинкарчук «Кримінально-правові заходи реагування на прояви домашнього насильства» (2021 р.); М. Бакаїм «Адміністративно-правова характеристика діяльності суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сімейно-побутовій сфері» (2021 р.); К. Довгунь «Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» (2021 р.);

Ю. Ковалик «Обмежувальні заходи в кримінальному праві України» (2022 р.). Проте, не дивлячись на таку значну розробку цієї проблеми, ця тема залишається актуальною.

Метою статті є визначення особливостей кримінальної відповідальності за домашнє насильство та розробка шляхів підвищення ефективності боротьби з цим явищем.

Виклад основного матеріалу. Проблема протидії домашньому насильству постійно привертає увагу не тільки вчених-криміналістів, а й суддів, адвокатів, правозахисників. Лише протягом тижня можна зустріти інформацію про проведення декількох вебінарів, пов'язаних з досліджуваною тематикою. Наприклад, на 09.11.2022 р. заплановано проведення вебінару «Захист від психологічного та економічного насильства в сім'ї», а 10.11.2022 р. – «Дитинство без насильства: запобігання та протидія домашньому насильству щодо дітей в умовах війни». Але не дивлячись на це, кількість випадків домашнього насильства має хвилеподібні коливання, а у джерелах можна зустріти різні статистичні дані.

Так, зокрема, Офіс Генерального прокурора повідомляє, що за період з 01.01.2022 р. по 30.06.2022 р. кількість зареєстрованих кримінальних проваджень порівняно із аналогічним періодом з 2021 році зменшилась на 52 % та становила 1005 зареєстрованих кримінальних проваджень; 232 з 1505 справ було закрито, тому обліковано в аналізованому періоді 773 відкритих кримінальних проваджень, що на 51,2 % менше ніж у 2021 році (у 2021 р. в період з 01 січня по 30 червня зареєстровано 1927 кримінальних проваджень за ст. 126-1 Кримінального кодексу України «Домашнє насильство»; 420 з 1927 було закрито, тому обліковано в аналізованому періоді 1508 відкритих кримінальних проваджень)¹. Проте, якщо порівнювати показники між 2021 р. та 2020 р., то у 2021 р. до поліції надійшло на 56 % більше звернень щодо

¹ Домашнє насильство в умовах війни: I півріччя 2022 року: звіт підготовлений Аналітичним центром ЮрФем. URL: <https://jurfem.com.ua/domashne-nasylstvo-reahuvannya-v-umovakh-viyny/>.

домашнього насильства ніж у 2020 р. За 2021 р. до правоохоронних органів надійшло 326 тис. заяв, в той час як у 2020 р. – лише 209 тис.².

У. Митник відзначає, що за даними Генеральної прокуратури України усього у 2019 році обліковано 2554 кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї та 1068 випадків домашнього насильства (ст. 126-1 КК), а у 2018 та 2017 роках відповідно 1586 та 1341 кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї. У стані алкогольного сп'яніння у 2019 році було вчинено 857 кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї та 220 випадків домашнього насильства, за якими провадження були направлені до суду, а у 2018 та 2017 роках відповідно 550 та 466 кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї³. Натомість М. Кузнецов відзначає, що статистичні дані Національної поліції за 2018-2019 роки свідчать про те, що після ухвалення Верховною Радою України нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», кількість звернень громадян до поліції, у зв'язку з вчиненням домашнього насильства, збільшилась на 10 %⁴.

Нами також було проаналізовано статистичну інформацію про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування⁵, а також вироки за ст. 126-1 КК та отримані дані згенеровано у Таблицю 1.

² У 2021 році українці на 56% частіше зверталися до поліції через домашнє насильство. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/01/13/247140/>.

³ Митник У. М. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії домашньому насильству в Україні та країнах Європейського Союзу: дис... д-ра філос.: 081 «Право» (08 – Право) / Київський університет права НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2021. С. 4.

⁴ Кузнецов М. Г. Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019. С. 14.

⁵ Автором проаналізовано дані Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора України за 2019 р., 2020 р., 2021 р., жовтень 2022 р. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

Таблиця 1. Інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством і ст. 126-1 КК та результати їх досудового розслідування, а також кількість вироків за ст. 126-1 КК

	2019 р.	2020 р.	2021 р.	вересень 2022 р.
Кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством				
Обліковано кримінальних правопорушень	2557	3972	4800	2447
Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	2554	3636	4544	2193
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	2498	3536	4432	2102
Домашнє насильство (ст. 126-1 КК)				
Обліковано кримінальних правопорушень	1068	2213	2432	1167
Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	778	1877	2176	913
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	755	1813	2112	835
Вироки суду за ст. 126-1 КК				
Кількість винесених вироків у першій інстанції	188	726	1218	657

Отже, виходячи із вищезазначеного, можна відзначити, що серед облікованих кримінальних правопорушень Офісом Генерального прокурора України виділяються «кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством» та «домашнє насильство». Як відзначає Н. Стефанів, «поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» ширше за поняття «домашнє насильство», яке передбачене ст. 126-1 КК. Тому злочин, пов'язаний з домашнім насильством, – це не тільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК. Це також злочини, що містять кваліфікуючу

ознаку «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»; злочин, поєднаний з обтяжуючою обставиною, передбаченою в п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» та п. 6 ч. 1 ст. 67 КК в частині «вчинення злочину... у присутності дитини». Звужене тлумачення і зведення поняття «злочин, пов'язаних з домашнім насильством» виключно до ознак складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК, не дає можливості використовувати комплекс механізмів для захисту жертв домашнього насильства, зокрема застосовувати термінові заборонні приписи, обмежувальні заходи тощо»⁶. Подібну точку зору висловлює і О. Харитонова, яка вказує, що кримінально-правове реагування на домашнє насильство український законодавець сконструював наступним чином: 1) поява ст. 126-1 КК «Домашнє насильство»; 2) поява в деяких складах злочинів кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах»; 3) поява у ст. 67 КК обтяжуючої обставини «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК) та розширення змісту п. 6 ч. 1 ст. 67 КК за рахунок «вчинення злочину ... у присутності дитини»⁷.

Протилежної точки зору висловлює Т. Нікіфорова, яка під кримінальним правопорушенням, пов'язаним з домашнім насильством, розуміє усі суспільно небезпечні діяння, що підпадають під визначення

⁶ Однією з умов кримінальної відповідальності за домашнє насильство є те, що воно має бути систематичним – суддя ККС ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1322490/>.

⁷ Харитонова О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству: науково-практичний посібник. Харків: ТОВ «Вид-во «Права людини», 2018. С. 37.

домашнього насильства, передбаченого п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁸.

Отже, така дискусія серед вчених дозволяє відзначити про існування двох підходів до поняття «кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством»:

- віднесення до злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, лише ст. 126-1 КК (у вузькому значенні);

- віднесення до злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, значно ширшого кола діянь за критеріями, які окреслені у Конвенції ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульській конвенції) або в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (у широкому розуміння)⁹.

Не розв'язав питання щодо тлумачення поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» і Верховний Суд, а навпаки відмовив у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою прокурора, який брав участь у розгляді кримінального провадження апеляційної інстанції, щодо справ, які стосуються злочинів, пов'язаних з домашнім насильством (ухвала від 03 жовтня 2019 р. (справа № 633/666/19 провадження № 51-4906ск19); ухвала Верховного Суду від 21 жовтня 2019 р. (справа № 474/442/19 провадження № 51-5124ск19).

Аргументація відмови у касаційній скарзі прокурора виглядає таким чином: «злочин, пов'язаний із домашнім насильством, не було підтверджено в судовому засіданні, оскільки інкриміноване ОСОБА_2 правопорушення не є таким злочином у розумінні ст. 126-1 КК та суд не може розцінювати його

⁸ Нікіфорова Т. І. Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру: навчальний посібник. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 142.

⁹ Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.; за ред. І. Гловюк, Н. Лашук, С. Романцової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 151.

дії як злочин за вказаною статтею, адже органами досудового слідства дії ОСОБА_2 кваліфіковано за ч. 1 ст. 125 КК»¹⁰, тобто «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» прирівнюється виключно до ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, і якщо ознаки складу цього кримінально протиправного діяння не встановлено, суд у задоволенні скарги відмовляє.

Відповідно до п. б) ч. 1 п. ст. 3. «Визначення термінів» Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами, «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні¹¹.

Що ж стосується національного законодавства, то у ст. 1 «Визначення термінів» Закону України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – діяння (дія або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє

¹⁰ Ухвала Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 03 жовтня 2019 р. Справа № 653/666/19 провадження № 51-4906ск19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746160>.

¹¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь¹².

Такий підхід до тлумачення поняття «домашнє насильство», що закріплено у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами та Законі України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дає підстави вважати про ширше тлумачення цього явища, а тому віднесення до «злочинів, пов'язаних з домашнім насильством» («кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством») виключно ст. 126-1 КК є не зовсім коректним і правильним.

Наш висновок також підтверджується і постановою Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 453/225/19 від 12 лютого 2020 р. щодо тлумачення поняття «злочину, пов'язаного з домашнім насильством», під яким слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину. Встановлена у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України заборона закриття кримінального провадження поширюється на осіб, які вчинили злочин, пов'язаний із домашнім насильством, за умови, що слідчі органи пред'явили особі таке обвинувачення і вона мала можливість захищатися від нього¹³.

Також дискусійним залишається питання щодо тлумачення такої обов'язкової ознаки як «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства». Так, наприклад, О. Дудоров та М. Хавронюк, даючи тлумачення систематичності, відзначають, що вона «означає постійну

¹² Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

¹³ Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. Справа № 453/225/19 провадження № 51-4000кмо19.

повторюваність тотожних чи схожих дій (чи бездіяльності), кожна з яких сама по собі може створювати враження незначної, але в сукупності вони впливають на потерпілу особу надзвичайно негативно, і інтенсивність цього впливу може залежати як від ступеню агресивності кожного окремого діяння, так і від їхньої кількості»¹⁴. На думку М. Бажанова, систематичність означає вчинення діяння більше ніж двічі (тобто три й більше), якщо протиправні дії є вираженням певної негативної тенденції в поведінці винуватої особи¹⁵.

Що ж стосується положень Особливої частини КК України, то систематичність (системність) як ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення передбачена у ст. 116. «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання» (... за наявності *системного* характеру такого поведіння з боку потерпілого..); ст. 120. «Доведення до самогубства» (... *систематичного* приниження її людської гідності або *систематичного* протиправного примусу до дій, що суперечать...); ст. 150-1. «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» (...*систематичного* випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб..); ст. 390. «Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі» (... *систематичне* порушення громадського порядку чи...) (вид. – А. С. П.). Відзначимо, що у п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2 «Про практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» роз'яснено, що систематичним приниженням людської гідності доцільно вважати тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи, глумління над ним).

Що ж стосується судової практики щодо притягнення до відповідальності за ст. 126-1 КК, то наприклад, в одному із вироків

¹⁴ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. С. 78.

¹⁵ Бажанов М. І. Множественность преступлений в уголовном праве Украины. Харьков: Право, 2000. С. 56.

зазначено: «27 листопада 2018 року (*тричі*), 28 листопада 2018 року та 17 грудня 2018 року ОСОБА_2 було притягнуто до відповідальності, передбаченої ч. 2 ст. 173-2 КУАП, за вчинення, відповідно, 06 жовтня 2018 року, 20 листопада 2018 року, 22 листопада 2018 року, 26 липня 2018 року та 30 листопада 2018 року домашнього насильства відносно опікуна ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_2»¹⁶; в іншому – «ОСОБА_1 *систематично*, протягом 2018 та по 14 лютого 2019 року, перебуваючи за місцем свого проживання за адресою АДРЕСА_1, вчиняє домашнє насильство відносно своєї матері ОСОБА_2. Так, за вчинення насильства в сім'ї протягом вказаного періоду часу на ОСОБА_1 *неодноразово* було складено протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 173-2 КУПАП, та за вказані адміністративні правопорушення постановами Новоград-Волинського міськрайонного суду в Житомирській області ОСОБА_1 було визнано винним. Не зважаючи на це, ОСОБА_1 на шлях виправлення не стає та продовжує вчиняти домашнє насильство відносно матері, а саме, висловлює в її сторону слова образи, погроз, влаштовує сварки, виганяє з власного будинку, що призвело до психологічних страждань та розладів здоров'я у ОСОБА_2»¹⁷. Це вказує на відсутність єдиного підходу щодо тлумачення терміну «систематичність».

Зважаючи на таку ситуацію, у постанові Верховного Суду від 25.02.2021 р. у справі № 583/3295/19, суд звернув увагу на наступне: «словосполучення «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» описує діяння. Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту вчинення хоча б однієї із трьох форм (фізичного, психологічного чи економічного) *втретє*, у результаті чого настав хоча б один із вказаних в законі наслідків. При цьому не має значення,

¹⁶ Вирок Суворовському районного суду м. Одеси від 25 березня 2019 р. Справа № 523/3115/19 провадження №1-кп/523/817/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80666863>.

¹⁷ Вирок Новоград-Волинського міськрайонного суду Житомирської області від 11 жовтня 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84898600>.

чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства. Факт документування має значення для доказування систематичності, але не більше ніж інші передбачені законом докази»¹⁸. Тобто, як відзначає І. Гловюк, систематичність означає постійну повторюваність тотожних чи схожих дій (чи бездіяльності), кожна з яких сама по собі може створювати враження незначної, але в сукупності вони впливають на потерпілу особу надзвичайно негативно, і інтенсивність цього впливу може залежати від ступеню агресивності кожного окремого діяння, так і від їхньої кількості¹⁹.

Проте, чи враховують суди вищезазначену постанову? Важко сказати, адже, зокрема, у справі № 345/5344/21 суд відзначає: «ОСОБА_3, перебуваючи на профілактичному обліку у секторі превенції Калуського РВП ГУНП в Івано-Франківській області як «кривдник», в порушення вимог ст. 28 Конституції України, згідно якої кожен має право на повагу до його гідності, а також в порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», усвідомлюючи суспільно небезпечний та протиправний характер своїх дій, передбачаючи їх наслідки та свідомо бажаючи їх настання, умисно та безпричинно, *протягом тривалого часу*, знаходячись по місцю свого проживання, що за адресою: АДРЕСА_1 *систематично* вчиняв по відношенню до своєї колишньої дружини ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, яка є інвалідом 1 групи по зору, психологічне насильство, яке виразилось у словесних образах, погрозах, висловлюваннях нецензурною лайкою в її бік, приниженні, що погіршило якість її життя, із

¹⁸ Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 25 лютого 2021 р. Справа № 583/3295/19 Номер провадження в апеляційному суді 11-кп/816/627/20 Провадження № 51-6189 км 20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443?fbclid=IwAR2aJUinLcZMpX3XOCAhPmcuEYFAyXpQfYTVUW7O7nklrhO09QsLXyтуg>

¹⁹ Домашнє насильство у світлі національного законодавства та практики ЄСПЛ: адвокат Ірина Гловюк. URL: https://advokatpost.com/domashnie-nasylstvo-u-svitli-natsionalnoho-zakonodavstva-ta-praktyky-iespl-advokat-iryna-hloviuk/?fbclid=IwAR2i8QvQFdv-sCqOuES0qJKDmHTgPqzkC_iW6EILo9vac0AbSyZwQBVOlf4

супроводженням відчуття глибокого душевного страждання»²⁰, що вказує на те, що тлумачення обов'язкової ознаки «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» залишається незрозумілим і навіть після його роз'яснення.

Висновки. Отже, підводячи підсумок, можна відзначити, що встановлення кримінальної відповідальності за домашнє насильство з одного боку дозволило відверто говорити про існування цього явища в нашому суспільстві. Разом з тим, аналіз практики притягнення до відповідальності за ст. 126-1 КК вказує про відсутність єдиних підходів щодо тлумачення термінів «кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством» та «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» навіть після їх роз'яснення Верховним Судом. Це говорить про необхідність узагальнення судової практики (станом на 06.11.2022 р. – загальна кількість вироків у першій інстанції 2137) та врахування рішень Європейського суду з прав людини за цією категорією справ, що сприятиме виробленню консенсусу в правозастосовній практиці.

Список використаних джерел

1. Домашнє насильство в умовах війни: І півріччя 2022 року: звіт підготовлений Аналітичним центром ЮрФем. URL: <https://jurfem.com.ua/domashne-nasylstvo-reahuvannya-v-umovakh-viyny/> (дата звернення 06.11.2022).
2. У 2021 році українці на 56% частіше зверталися до поліції через домашнє насильство. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/01/13/247140/> (дата звернення 06.11.2022).
3. Митник У. М. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії домашньому насильству в Україні та країнах Європейського Союзу: дис... д-ра філос.: 081 «Право» (08 – Право) / Київський університет права НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2021. 269 с.
4. Кузнєцов М. Г. Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / ПрАТ

²⁰ Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 29 грудня 2021 р. Справа №345/5344/21 провадження № 1-кп/345/409/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102281543>.

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019. 245 с.

5. Однією з умов кримінальної відповідальності за домашнє насильство є те, що воно має бути систематичним – суддя ККС ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1322490/> (дата звернення 06.11.2022).

6. Харитонова О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству: науково-практичний посібник. Харків: ТОВ «Вид-во «Права людини», 2018. 344 с.

7. Нікіфорова Т. І. Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру: навчальний посібник. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 175 с.

8. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник / С. Романцова, Н. Устрицька, І. Гловюк та ін.; за ред. І. Гловюк, Н. Лащук, С. Романцової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.

9. Ухвала Верховного Суду колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 03 жовтня 2019 р. Справа № 653/666/19 провадження № 51-4906ск19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746160> (дата звернення 06.11.2022).

10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 06.11.2022).

11. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 06.11.2022).

12. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. Справа № 453/225/19 провадження № 51-4000кмо19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87602679> (дата звернення 06.11.2022).

13. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.

14. Бажанов М. И. Множественность преступлений в уголовном праве Украины. Харьков: Право, 2000. 128 с.

15. Вирок Суворовському районного суду м. Одеси від 25 березня 2019 р. Справа № 523/3115/19 провадження №1-кп/523/817/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80666863> (дата звернення 06.11.2022).

16. Вирок Новоград-Волинського міськрайонного суду Житомирської області від 11 жовтня 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84898600> (дата звернення 06.11.2022).

17. Постанова Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 25 лютого 2021 р. Справа № 583/3295/19 Номер провадження в апеляційному суді 11-кп/816/627/20 Провадження № 51-6189 км 20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443?fbclid=IwAR2aJUinLcZMpX3XOC AhPmcurEYfAYXpQfYTVUW7O7nklrhO09QsLXyтуg> (дата звернення 06.11.2022).

18. Домашнє насильство у світлі національного законодавства та практики ЄСПЛ: адвокат Ірина Гловюк. URL: https://advokatpost.com/domashnie-nasylstvo-u-svitli-natsionalnoho-zakonodavstva-ta-praktyky-iespl-advokat-iryna-hloviuk/?fbclid=IwAR2i8QvQFdv-sCqOuES0qJKDmHTgPqzkC_iW6EILo9vac0AbSyZwQBVOIf4 (дата звернення 06.11.2022).

19. Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 29 грудня 2021 р. Справа №345/5344/21 провадження № 1-кп/345/409/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102281543> (дата звернення 06.11.2022).

REFERENCES

1. Domashnie nasylstvo v umovakh viiny: I pivrichchia 2022 roku: zvit pidhotovlenyi Analitychnym tsentrom YurFem. URL: <https://jurfem.com.ua/domashnie-nasylstvo-reahuvannya-v-umovakh-viiny/> [in Ukrainian].

2. U 2021 rotsi ukraintsi na 56% chastishe zvertalysia do politsii cherez domashnie nasylstvo. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/01/13/247140/> [in Ukrainian].

3. Mytnyk, U. (2021). Criminal legal and criminological counterwork to domestic violence in Ukraine and the countries European Union. *Dissertation research for the degree of PhD*. Kiev [in Ukrainian].

4. Kuznetsov, M. (2019). Domestic violence: criminological characterization and prevention. *Candidate's thesis*. Kiev [in Ukrainian].

5. Odniiieu z umov kryminalnoi vidpovidalnosti za domashnie nasylstvo ye te, shcho vono maie buty systematychnym – suddia KKS VS. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1322490/> [in Ukrainian].

6. Kharytonova, O.V. (2018). Kliuchovi zasady hendernoї polityky v kryminalnomu pravi Ukrainy ta osnovni napriamy reform shchodo protydiv nasylstvu stosovno zhinok ta domashnomu nasylstvu: naukovo-praktychnyi posibnyk. Kharkiv: TOV «Vyd-vo «Prava liudyny» [in Ukrainian].

7. Nikiforova, T.I. (2020). Teoriia i praktyka zastosuvannia zakhodiv kryminalno-pravovoho kharakteru: navchalnyi posibnyk. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova [in Ukrainian].

8. Romantsova, S., Ustrytska, N., Hloviuk, I. & in. (2022). Kvalifikatsiia ta osnovy metodyky rozsliduvannia domashnoho nasylstva: navchalnyi posibnyk / I. Hloviuk, N. Lashchuk, S. Romantsovoi (Ed.). Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

9. Ukhvala Verkhovnoho Sudu kolehii suddiv Tretoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 03 zhovtnia 2019 r. Sprava № 653/666/19 provadzhennia № 51-4906sk19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746160> [in Ukrainian].

10. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotby iz tsymy yavyschamy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text [in Ukrainian].

11. Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasylstvu: Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 2017 r. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].

12. Postanova Obiednanoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 12 liutoho 2020 r. Sprava № 453/225/19 provadzhennia № 51-4000kmo19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87602679> [in Ukrainian].

13. Dudorov, O.O., Khavroniuk, M.I. (2019). Vidpovidalnist za domashnie nasylstvo i nasylstvo za oznakoiu stati (naukovo-praktychnyi komentar novel Kryminalnoho kodeksu Ukrainy) / M. I. Khavroniuk (Ed.). Kyiv: Vaite [in Ukrainian].

14. Bazhanov, M.Y. (2000). Mnozhestvennost prestuplenyi v uholovnom prave Ukrayny. Kharkov: Pravo [in Ukrainian].

15. Vyrok Suvorovskomu raionnoho sudu m. Odesy vid 25 bereznia 2019 r. Sprava № 523/3115/19 provadzhennia №1-kp/523/817/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80666863> [in Ukrainian].

16. Vyrok Novohrad-Volynskoho miskraionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti vid 11 zhovtnia 2019 r. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84898600> [in Ukrainian].

17. Postanova Verkhovnoho Sudu kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu vid 25 liutoho 2021 r. Sprava № 583/3295/19 Nomer provadzhennia v apeliatsiinomu sudi 11-kp/816/627/20 Provadzhennia № 51-6189 km 20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443?fbclid=IwAR2aJUinLcZMpX3XOCAhPmcurEyFAyXpQfYTVUW7O7nklrhO09QsLXytyug> [in Ukrainian].

18. Domashnie nasylstvo u svitli natsionalnoho zakonodavstva ta praktyky YeSPL: advokat Iryna Hloviuk. URL: <https://advokatpost.com/domashnie-nasylstvo-u-svitli-natsionalnoho-zakonodavstva-ta-praktyky-iespl-advokat-iryna->

hloviuk/?fbclid=IwAR2i8QvQFdv-

sCqOuES0qJKDmHTgPqzkC_iW6EILo9vac0AbSyZwQBVOlf4 [in Ukrainian].

19. Vyroky Kaluskoho miskraionnoho sudu Ivano-Frankivskoi oblasti vid 29 hrudnia 2021 r. Sprava №345/5344/21 provadzhennia № 1-kp/345/409/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102281543> [in Ukrainian].

Politova A. S. Practice of bringing to criminal liability on Article 126-1 of Criminal Code and ways of increasing its efficiency

In connection with the ratification of the Convention of the Council of Europe on the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena (Istanbul Convention), the issue of the practice of prosecution under Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine. The article notes that the problem of combating domestic violence constantly attracts the attention of not only forensic scientists, but also judges, lawyers, and human rights defenders.

Statistical data on the number of cases of domestic violence were considered. It is emphasized that when interpreting the concept of «criminal offenses related to domestic violence», referring to them only Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine is not entirely correct and correct, since the concept of «domestic violence» enshrined in the Council of Europe Convention on the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena and the Law of Ukraine of December 7, 2017 No. 2229-VIII «On prevention and combating domestic violence» is broader than the law of Ukraine on criminal liability.

The existing approaches to the interpretation of such a mandatory feature of the composition of a criminal offense as «systematic perpetration of physical, psychological or economic violence» were studied and the lack of unity in judicial practice regarding its interpretation was noted. Attention is focused on the decision of the Supreme Court dated February 25, 2021 in case No. 583/3295/19, where its interpretation is given and problematic issues of the use of this decision by the courts are considered. A conclusion was drawn on the need to generalize judicial practice (as of November 6, 2022 – the total number of verdicts in the first instance is 2,137) and to take into account the decisions of the European Court of Human Rights in this category of cases when sentencing.

Key words: *violence, domestic violence, criminal offenses related to domestic violence, criminal liability, systematicity, court sentence, prevention of violence.*